

Frigjørerne FEIRES

Av ANNEMOR MØST

25. oktober 1944 inntok sovjetiske soldater Kirkenes etter harde kamper. Frigjøringen av Norge var begynt. Ikke lenge etter kunne norske barn smile på soldatenes fang.

TIL NORGE: Frigjøringen av Norge begynte da russiske soldater inntok Kirkenes 25. oktober 1944. Foto: SØR-VARANGER MUSEUM

50 år siden

Sovjet-soldater

inntok Finnmark

I morgen, 24. oktober 1994, samles konge, statsminister, stortingspresident og norske og russiske veteraner seg i Kirkenes for å minnes de historiske begivenhetene.

50 russiske veteraner er invitert til jubileet sammen med 63 norske veteraner fra 2. bergkompani av den norske brigade i Storbritannia. De var de første norske styrkene som rakk frem til Sør-Varanger, 11. november.

Utbombet og folketom

De kommer til en trivelig by, helt annerledes enn den ruinhaugen de møtte høsten 1944. Da var Kirkenes utbombet og folketom – bare 24 hus stod igjen, resten var bombet og brent i løpet av mer enn tre harde krigsår.

De siste dagene før de ble tvunget til å trekke seg tilbake, hadde tyskerne systematisk ødelagt og brent alt det de rakk i Kirkenes.

25. oktober raste det veritabile gatekamper i byen – i løpet av fire timer var den tyske garnisonen som utgjorde ca. 5000 mann, tilintetgjort. Byen var nesten jevnet med jorden.

Søkte ly i gruve

Før de flyktet, sørget okkupasjonsmakten også for å brenne de veldige tyske forsyningslagrene som inneholdt nok mat og kler for hele Finnmarks befolkning for fem år fremover.

Det var lys i tunnelen, bokstavelig talt. 3000–4000 kirkenesboere hadde søkt ly for krigen i en gruvetunnel ved Bjørnevatt. Mens kampene raste utenfor, gikk livet sin gang i den spøkelsesaktige og merkelige byen i fjellet. I en primitiv fødestue tok jordmor Nelly Lund imot ti nyfødte – de har alltid senere gått under navnet «tunnelbarna».

Høydepunkt

Ett av høydepunktene under jubileet nå blir helt sikkert minnestunden i tunnelen ved Bjørnevatt mandag kveld. Det er sjelden det er liv i tunnelen nå, i stedet har Kirkenes bygd en slags kopi i byen, for å minne etterselekten om den vanskeligste tiden høsten 1944. Ved denne anledningen er det den «ekte» tunnelen som skal brukes.

Folk ble boende i tunnelen lenge etter at russerne hadde inntatt byen – de hadde jo ikke andre steder å gjøre av seg.

Få drept

I alt opplevde «Festung Kirkenes» 1612 flyalarmer og 328 russiske flyangrep fra tyskerne angrep Sovjetunionen i juni 1941 til russiske tropper frigjorde byen i oktober 1944. Nest etter La Valetta på Malta var Kirkenes Europas mest bombede by. Men merkelig få ble drept, leser vi i «Norge i krig».

FRI: Norske barn kunne smile på soldatenes fang etter at sovjetiske soldater inntok Kirkenes for 50 år siden. Foto: SØR-VARANGER MUSEUM

**FRIGJØRINGEN
AV FINNMARK
1944-1994**

Ett av de største angrepene fant sted 4. juli 1944, da 70 sovjetiske fly slapp sprengbomber og fosforkuler med intens varmeutvikling over byen. 142 bolighus ble ødelagt den dagen, forrettingslokaler, bilverksteder og bensinstasjoner. Dessuten ble begge hovedvannledningene truffet, slik at byen ble uten vann.

Mange forlot byen, mer eller mindre frivillig. Men ennå var det ca. 4000 mennesker igjen i byen da russerne kom.

Den beryktede ordren om tvangsevakuering av Finnmark ble først satt i verk 28. oktober, 4 dager etter at russerne stod i Kirkenes.

Feirer frigjøringsjubileum

Da visste tunnelboerne at de var frigjorte, som de første i det okkuperte Norge. Aldri er vel «Ja vi elsker» blitt sunget med så stor innlevelse som natten til den 25. oktober, da en russisk offiser kom inn i tilfluktsrommet i fjellet og kungjorde at de sivile var fri.

Mange hadde ventet at de sovjetiske troppene ville rykke videre vestover gjennom Finnmark. De nøyde seg med å følge de flyktende tyske troppene til Tana, innerst i Varangerfjorden.

Derfor er det bare i Sør-Varanger og på Varangerhalvøya man feirer frigjøringsjubileum nå. Resten av fylket hadde enda en helvete vinter foran seg før de kunne feire friheten sammen med resten av Norge.

SLIK FEIRES JUBILEET

Mandag 24. oktober:

- 10.00: Bekransning diverse krigsminnesmerker.
- 11.30: H.M. Kongen ankommer Høybuktmoen.
- 12.15: Statsministeren ankommer
- 14.00: Åpningsseremoni.
- 17.00: Finnmark fylkeskommunes middag.
- 21.00: Minnestund tunnelen i Bjørnevatt.

Tirsdag 25. oktober:

- 10.00: Bekransning minnesmerket Frihetskjempe Andre vann (Partisanerstatuen).
- 10.45: Bekransning Røde Armémonumentet.
- 11.30: Bekransning monument Falne fra Sør-Varanger.
- 12.00: Avdukning Krigsmædremonumentet.
- 14.00: Regjeringens mottagelse i Fjellhallen.
- 17.00: Avreise H.M. Kongen.